

VALLÁS- ÉS BIBLIAISMERET: EGY MODELLKÍSÉRLET

1988 őszétől több kísérlet után, az Oktatókutatató Intézet szervezésében egyrészt pedagógus továbbképző programot indítottunk Budapesten és Kecskeméten, másrészt a Békéscsabai Tanítóképző Főiskolán szabadon választott speciális kollégiumként oktattunk két esztendeig. A bibliaismeret felekezeti- és világnézet-szemleges tanítását kipróbáltuk több általános iskolában, többféle módon beillesztve a tantervbe. Ezeknek a tapasztalatoknak az alapján az a véleményünk, hogy szükség van egy vallás-szemleges, minden világnézet számára elfogadható, objektív, a mai tudományosság követelményeinek megfelelő bibliai kép kialakítására. Ez nem hitoktatás, amelyben az egyházak a maguk tanítási rendszereinek alapjaira oktatják a gyermekeket, hanem művelődéstörténetünk alapjait feltáró bibliaismeret.

Hogyan lehet ezt tanítani? A szakirodalom és a pedagógiai tapasztalatok vizsgálata az alábbiakat indokolta. Az ismeretek közlésénél a fokozatosság elvét kell követni.

- Az óvodában a legfontosabb bibliai történetek megértésével az erkölcsi, jellembeli tulajdonságok legfontosabb alapfogalmait kell kiépíteni a gyermekben.
- Az általános iskola alsó tagozatában a Bibliát átfogóan meg kell ismertetni úgy, hogy a kereszténység (de nem az egyes felekezetek) legfontosabb etikai alaptanításai is nyilvánvalóvá legyenek a hallgatók előtt, de ez ne dogmákat sugalljon.
- Az általános iskola felső tagozatában a Biblia tartalmát Izrael és az őskereszténység történetének hátterén kell objektíven megismertetni.
- A középiskolában a Biblia pontos tartalmi megismertetésén túl meg kell tanítani, hogy hogyan tükröződnek ezek az ismeretek az európai zsidó-keresztény human kultúrában, anyanyelvünkben, erkölcsi fogalomrendszerünkben és a felelősségre épülő természettudományos gondolkodásmódunkban.
- Főiskolán és egyetemen történeti és irodalomtörténeti alaposztású Biblia-kép kialakítása szükséges, amelyben hangsúly kerül a morális alapfogalmak kiépítésére, a Biblia kultúrtörténeti hatásának átfogó és pontos mérlegelésére.

Ugyanakkor szükség van a legfontosabb keresztény és nem keresztény vallások kellő színvonalú ismertetésére, mivel ezeknek hatása jelenleg is kitapintatható a világban.

- A nem keresztény vallások közül szükség van a buddhizmus, a mohamedanizmus, a sintoizmus, az indiai vallások, a kínai vallás, valamint a különböző természetimádó népek vallásának ismertetésére.
- A kereszténység legfontosabb felekezeteinek átfogó és rendszerezett, objektív ismertetése is szükséges.
- Különösen fontos lenne a hazánkban nyilvántartásba vett 42 vallásfelekezet rendszerezett, elfogulatlan megismertetése.
- A történettanításhoz csatlakozva elengedhetetlen a kereszténység hazai és egyetemes történetének megismertetése.

A fokozatosság elvének figyelembevételével szükséges volna:

- Az általános iskolák felső tagozatánál az öt világvallás legfontosabb irányzatainak ismertetése és a magyarországi keresztény vallások legfontosabb tanításainak megismertetése.
- A középiskolákban az egyetemes vallástörténet átfogó megismertetése, a kereszténység főbb irányelveinek történeti áttekintése, tanításunknak, egyház-szervezetünknek és tevékenységünknek elfoglaltságtól mentes ismertetése.
- A főiskolákon és egyetemeken fakultatívan választható vallástörténeti és egyháztörténeti ismereteket kell nyújtani, melyek során a hangsúly a keresztény egyházak és felekezetek tanításának, szervezetének, tevékenységének átfogó megismertetésére kerül. Lehetővé kell tenni a vallástörténet legfontosabb szövegeinek tanulmányozását is.

A tennivalók pontos és hasznos megszervezéséhez szükség van pedagógiai tapasztalatok gyűjtésére. Ennek érdekében elsősorban a pedagógusok képzése terén tettünk kísérletet. A Békéscsabai Tanítóképző Főiskolán három félévben speciálkollégiumként oktattunk bibliaismeretet – jó eredménnyel. A kollokviumok eredménye arra mutat, hogy a résztvevő, mintegy 30 fő alapos, a mai tudománynak megfelelő bibliaismerettel rendelkezik. Ugyancsak eredményesek voltak az egyéves, 120 órás pedagógus továbbképző tanfolyamaink is, amit Budapesten és Kecskeméten rendeztünk.

Sok tapasztalat gyűlt össze az óvodai bibliaismereti oktatás terén. Az erkölcsi fogalmak bibliai történetekkel való megalapozása jól járható útnak tűnik. Bár a részletes pedagógiai tapasztalatok összegző értékelése előtt állunk, mégis mindhárom – különböző feltételek között dolgozó – csoport jó eredményekről számolhat be.

Általános iskolai kísérletünk a Budapest XVI. Táncsics Mihály utcai általános iskolában folyt, amelyről a napisajtó is többször beszámolt. Az első osztálytól heti két órában tanított bibliaismeretről a nem vallásos szülők is pozitívan nyilatkoztak. A szülőkkel való hosszabb konzultáció azzal az eredménnyel zárult, hogy lehetséges világnézetileg semleges bibliaismereti oktatás. Az összegyűjtött pedagógiai tapasztalatok összegzése, továbbépítése itt is még a jövő feladata.

A középiskolai bibliaismereti oktatás területén bibliaismereti tankönyv készítésén dolgozunk. A tankönyv természetesen nem hittankönyv, hanem irodalomtörténeti, történeti, művelődéstörténeti szempontú összefoglalása az általános műveltséghez tartozó ismereteknek. A könyvet a különböző felekezetek biblikus szakembereiből álló szerkesztőbizottság gondozná, ügyelve annak szakmai (és pedagógiai) színvonalára. A munka során néhány szempontra szeretnénk figyelemmel lenni.

1. Minden tartalmi egység után szépirodalmi és művészeti ajánlást teszünk, amelyek a tárgyalt szakasz tartalmát érintik. Itt jelezzük az elérhető magyar nyelvű népszerű irodalmat is.

2. A vitatott történeti, irodalomtörténeti kérdések taglalása nem feladata a tankönyvnek. A Biblia tartalmának bemutatására törekszünk. (Például Tóra-kritika helyett a Tóra tartalmára kerül a hangsúly.)

3. A bibliai könyvek tartalmát nem a könyvek keletkezési sorrendjében, hanem az elbeszélte történetek sorrendjében közöljük. (Például Dániel könyve vagy a Tóra stb.)

4. A ránk maradt szöveg ismertetése a feladatunk és nem a vitatott problémák megoldása. Például az őstörténet bemutatásánál arra kellene a többi közt figyelni, hogy nem a világrépet kell vitatni, hanem mondanivalóját, üzenetét

kell megérteni. A világkép nem lehet más, mint a kor világképe. Ezt beszélte a Biblia írója "anyanyelvi szinten". A mondanivalója viszont a világképek változásait is átélte, máig hat.

Furcsa lenne, ha például a Hamlet értékét annak rendelnénk alá, hogy létezett-e egy ilyen nevű dán királyfi és azzal az úgy történt-e, mint ahogyan Shakespeare tragédiája leírja. A mű – ahogy például egy Aezopus mese is – a valóságot tükrözi. Az emberről, a világról, életünk dimenzióiról mond el több olyan dolgot, ami beleépült európai zsidó-keresztény kultúránkba.

A bibliaismereti oktatás után egy vallásismereti oktatási terv kidolgozását is el kell készíteni a tudományos objektivitás maximális figyelembe vételével. Ennek tervezése során a nagy világvallások megismerésén túl gondot kell fordítani a mai magyarországi vallásfelekezetek objektív megismertetésére.

Az elmúlt két esztendő bibliaismereti oktatásának legfőbb tapasztalata, hogy a vallásilag közömbös szülők – a lakosság többsége – egyetértéssel fogadják az anyagot. A vallásos és az ateista szülőkben kezdetben bizonyos kételyek fogalmazódnak meg. Mi ez a tárgy? Burkolt hittan vagy burkolt valláskritika? Eddig még csaknem minden alkalommal sikerült meggyőzni személyes tapasztalataik révén őket, hogy itt valami másról, a Biblia tartalmi ismertetéséről van szó.

Érdekes – számomra váratlan – reakció volt az a vélemény, hogy a felekezetsemleges bibliaismeret hitoktatás-ellenes, mivel "konkurál" a hittannal. Sokszor a gyerekek a gazdagon szemléltethető bibliaismerethez jobban kötődnek, mint a száraz, dogmatikusan tanított hittanhoz. Ez több helyen feszültséget váltott ki. Világossá kell tenni, hogy a bibliaismeret és a hittan két különböző dolog. Segítheti egymást, hiszen a hitoktató építhet a bibliaismereti órán szerzett ismeretekre, de egymás ellen a két tárgy nem játszható ki. A hittan remélt egyháztagokat nevel, a bibliaismeret csupán azt a célt tűzi ki maga elé, hogy a bibliai történetek, fogalmak ismertek legyenek, hiszen ezek európai kultúránk részei.

A modellkísérletben résztvevő pedagógusok egyöntetű véleménye szerint elsősorban történeteket kell tanítani a lehető legszínesebben, s legjobban illusztrálva. Törekedni kell arra, hogy a történetben megtalálható erkölcsi dilemmákat megtárgyaljuk a tanulókkal. Igyekezni kell, hogy a tanulók különböző készségeit fejlessze a tanítás: vizuális készséget a szemléltetés, a vitakészséget a történetek erkölcsi problémáinak megbeszélése, a nyelvi készséget a történetek elmondása stb.

A Biblia történeteit a lehető legobjektívebben kell tanítani. Az óráknak nem a tartalom megvitatása, hanem a történetek megtanítása a célja.

Ma a legnagyobb probléma abban mutatkozik, hogy a Bibliát sokan – mind keresztény, mind nem keresztény oldalról – csak mint vallásos könyvet hajlandók kezelni. Pedig a szentírástudományok különböző ágának nincsen felekezete, legfeljebb művelőinek. Ezért a Biblia nem lehet a világnézeti harcok csatateré. Meg kell látni benne európai kultúránk egyik alapját.

Szigeti Jenő